

Комплектування фонду бібліотеки та наукова обробка літератури: теорія і практика

*заступник директора наукової бібліотеки КНУ
Баскакова С. О.*

Фонд наукової бібліотеки університету – головне джерело задоволення інформаційних потреб усіх суб'єктів освітньої діяльності вишу – від студентів до викладачів, науковців та співробітників. Процес комплектування є основою початкового етапу роботи бібліотеки з формування бібліотечного фонду, від якого залежить вся бібліотечно-інформаційна діяльність, що виконує важливі соціальні функції: накопичення, зберігання і надання в користування документів для забезпечення вільного і безкоштовного доступу користувачів до інформації.

Основними принципами формування фондів бібліотек вищих навчальних закладів є:

- науковий відбір літератури та координації комплектування;
- вичерпність відбору документів відповідно до профілю вищого навчального закладу та інформаційних потреб користувачів;
- систематичність поповнення фондів;
- використання усіх джерел комплектування та доукомплектування.

Основними критеріями відбору документів є їх актуальність, цінність та профільність. Це, можна сказати, теоретичні засади комплектування фонду. На практиці маємо ось що:

- не стало державних видавництв, відповідно і державного планування випуску літератури;
- зруйнувалася цілісна система документопостачання;
- зникла видавнича та торгова бібліографія;
- скасувалася централізована система джерел комплектування фондів бібліотек творами друку (бібліотечні колектори в основному припинили своє існування, книжкові магазини працюють на комерційній основі);

- суттєво скоротилися бюджетні асигнування на утримання бібліотек та комплектування фондів.

Скасування тендерів на придбання літератури дає можливість оперативно поповнювати фонди книгозбірень. Однак, відповідно до Закону України «Про здійснення державних закупівель», сума закупівлі за державні кошти не повинна перевищувати 100 тис. грн. на рік. Тільки за такої умови відкриті торги не проводяться. Бібліотеки знову поставлені в рамки: або брати участь у тендері, або скорочувати і перелік літератури, і перелік необхідних періодичних видань. На жаль, у таких умовах процес комплектування бібліотеки характеризується повною спонтанністю і, що найгірше, відсутністю плановості й систематичності у надходженнях.

На теперішній час основними джерелами комплектування наукової бібліотеки є: Видавничий центр КНУ, книгообмін між вищими навчальними закладами України, благодійні внески вітчизняних та міжнародних фондів, організацій, дарунки вчених університету. У середньому за 3 роки кількість нових надходжень становить 4 тис. прим. книг.

Усі питання, пов'язані з комплектуванням, вирішуються в комплексі та в тісному контакті із зав. кафедрами, викладачами, керівниками структурних підрозділів університету.

У відділі комплектування сформувався новий організаційно-технологічний режим придбання та обліку видань за допомогою Системи «УФД-Бібліотека». В автоматизованому режимі ведеться модуль «Замовлення літератури», у якому кожне замовлення (бібліографічний опис) реєструється в ЕК і містить основні відомості про документ, вихідні дані, інформацію про організацію-постачальника, до якої надіслано дане замовлення, дату відправки та відмітку про зміну статусу замовлення (актуально, виконано або не виконано), кількість примірників. Після надходження літератури відповідно до замовлень реєструється партія у модулі «Надходження до фонду» і автоматично створюється акт та інвентарна книга на основі внесених відомостей. Нові надходження вдруге в

ЕК не вносяться. Працівник відділу комплектування відкриває модуль «Замовлення», змінює статус замовлення, при необхідності редагує вихідні дані та вносить інвентарні номери з відміткою № партії. Після закінчення реєстрації всіх документів даної партії, роздруковується акт та аркуші інвентарної книги, які переплітаються.

За допомогою програми «УФД-Бібліотека» обробляється весь обсяг нових надходжень. Працівники сектора наукової обробки літератури продовжують роботу з записами відділу комплектування. У модулі «Комплектування» відбираються видання за датою реєстрації, змінюється належність відібраних видань, що дає змогу здійснювати систематизацію та редагувати бібліографічний опис, вносити ключові слова, прикріплювати книгу до навчальних дисциплін, додавати анотації. Завершується процес друком каталожних карток. Структурні підрозділи бібліотеки централізовано одержують каталожні картки на нову літературу.

Одним із показників відповідності ВНЗ вимогам ліцензування є показник забезпеченості навчального процесу літературою з фондів бібліотеки. Для отримання цього показника за різними критеріями оцінювання (спеціальності, дисципліни ін.) потрібно зібрати та проаналізувати інформацію про контингент студентів, рекомендовану літературу до дисциплін та її наявність у фонді бібліотеки.

Одним із модулів системи «УФД-Бібліотека» є модуль «Тематико-типологічний план комплектування». На даний момент відділом комплектування освоєно такі елементи модуля: каталог «Дисциплін» і "Тематико-типологічний план комплектування" (ТТПК).

Каталог "Дисципліни".

На основі навчальних планів сформовано перелік дисциплін. При реєстрації кожної навчальної дисципліни задається її назва, характеристики (своєрідне уточнююче поле для певної дисципліни) і відповідні шифри класифікаторів УДК, ББК. Назва дисципліни використовується надалі в тематико-типологічному плані, а шифри класифікаторів дозволяють

автоматизовано співвідносити дисципліни з документами. За кожною дисципліною, відповідно до її назви, закріплено список документів, які знаходяться у фондах нашої бібліотеки.

"Тематико-типологічний план комплектування" (ТТПК).

ТТПК навчального фонду включає інформацію з "Навчального плану університету" і містить *додаткові поля*, необхідні для вирішення завдань моделювання фонду:

- назва дисципліни; факультет; спеціальність; спеціалізація (кафедра);
- освітньо-кваліфікаційний рівень; курс; семестр; форма навчання та *розрахункові поля*:
- норма комплектування; кількість студентів, які вивчають дисципліну; кількість примірників документів.

Тематико-типологічний план представлений у програмі «УФД-Бібліотека» у вигляді таблиці, де згадані вище поля розміщуються в колонках відповідних типів. Для таблиці передбачені можливість вибірки та сортування результату за заданими критеріями. Такими критеріями можуть бути: назва дисципліни, факультет, форма навчання та ін.

За допомогою цих даних можна досить швидко проаналізувати якість забезпечення дисциплін літературою. При необхідності можна перейти до елементів модулю «ТТПК»: «Каталог документів», «Документи та примірники». За запитом кафедри аналіз книгозабезпечення та список літератури можна роздрукувати або перенести на змінний носій.

Завдяки новим технологіям відділ комплектування має можливість оперативно збирати інформацію про документи, рахувати, здійснювати контроль витрат і фінансової звітності.

В умовах інформатизації суспільства, змін в освіті перед бібліотекою постають інші завдання щодо комплектування:

- передплата доступу до он-лайн бібліотек, які пропонують різногалузеву літературу в електронному вигляді;

- передплата електронних версій журналів і газет, яку можна здійснювати безпосередньо у видавців або через спеціальні організації.

Бібліотека здійснює певні кроки в цих напрямках і підтримує тенденцію до оновлення, удосконалення і впровадження новітніх інформаційних технологій. Наприклад, вивчалася можливість приєднання бібліотеки до **ELibUkr**. **ELibUkr** – «Електронна бібліотека України» – це проект, що об'єднує бібліотеки вищих навчальних закладів, національні бібліотеки та інші організації України. Метою проекту є забезпечення доступу до світової наукової інформації, створення власних академічних ресурсів. Участь у проекті коштує близько 200 тис. грн.

Перелік ресурсів, який можна замовити через проект ЕЛІБУКР (18) (в основному зарубіжні бази даних):

- Access to Research forDevelopment (ARDI)
- Britannica
- Cambridge University Press
- EBSCO Publishing (EBSCO)
- HINARI (The Health InterNetwork Access to Research Initiative)
- IOPscience Journals
- Online Access to Research in the Environment (OARE)
- Oxford Journals
- Oxford ebooks, handbooks
- Ovid Technologies (Wolters Kluwer Health)
- PROQUEST
- ProQuest Dissertations &Theses
- SpringerLink's eJournal collection
- Royal Society of Chemistry
- World Ebook Library
- Wiley Online Library
- WEL (World Electronic Library)

- McGrawHill Science

Сайт Presspoint.ua – здійснює передплату українських видань в електронному вигляді. Але БД нараховує всього 500 назв і не може забезпечити наші вимоги.

Наукова періодика України – Портал Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України надає відкритий доступ до 1535 наукових журналів та збірників наукових праць, виданих в Україні, в основному за 2 останні роки, але є окремі назви з глибоким архівом.

Наукова електронна бібліотека eLIBRARY.RU . Доступні електронні версії більше 3200 російських науково-технічних журналів, у тому числі більше 2000 журналів у відкритому доступі, серед яких 7 назв, які входять до переліку періодичних видань що замовляє університет.

[*Маркшейдерский вестник*](#)

[*Сталь*](#)

[*Мир психологии*](#)

[*Научные и технические библиотеки*](#)

[*Социальная педагогика*](#)

[*Философия науки*](#)

[*Эпистемология и философия науки*](#)

На сайті бібліотеки у рубриці «Журнали відкритого доступу» розміщений перелік інформаційних порталів, які надають відкритий доступ до періодичних видань України і світу.